Дорошенко Сергій Миколайович,
судовий експерт відділу пожежотехнічних досліджень Київського науково-дослідного експертно-криміналістичного центр МВС України

КОМПЛЕКСНА СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Одним з основних інструментів при розслідуванні злочинів є використання інституту судової експертизи, оскільки вся багатогранна правоохоронна діяльність нашої незалежної держави є однією з найважливіших гарантій захисту прав і свобод громадян, законних інтересів юридичних осіб і держави в цілому.

Цілком очевидно, що реальне розкриття вчинених злочинів сьогодні неможливе без залучення компетентних фахівців для необхідних експертиз. Саме експертна діяльність при розслідуванні злочинів істотно «полегшує» розкриття злочинних діянь та розширює можливості правозахисників щодо збирання, перевірки та оцінки доказів. Адже саме якісно підготовлений висновок експерта – це один із найважливіших засобів доведення провини злочинця, при цьому саме такий висновок будується на основі спеціальних знань «обізнаного» суб'єкта, що є вкрай важливим для учасників кримінального процесу В ході проведення розслідування кримінальних правопорушень та вирішення інших правовідносин в органів досудового розслідування, слідчих суддів або судів часом виникає необхідність призначення експертиз різних видів для дослідження одного спільного об'єкту. Однак бувають ситуації, при яких питання, що мають вирішуватись експертизою певного виду не можуть бути вирішені без фахівців інших видів судової експертизи. В таких випадках стає актуальним призначення комплексної експертизи. Проте існує тонка грань між поняттями «комплексна експертиза» та «комплекс експертиз».

Сьогодні, під час проведення низки експертиз орган, що призначає експертизу, вказує на необхідність проведення комплексної експертизи, хоча необхідності в цьому і немає, а «плутанина» виникає з огляду на те, що ці суб'єкти не розмежовують поняття «комплексна експертиза», «комплекс експертиз» і «комплексне дослідження».

Ґрунтуючись на поняттях загальної теорії криміналістики, законодавчих та нормативно-правових актів (КПК України, Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ

України, затвердженої наказом № 591 від 17.07.2017, Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції № 53/5 від 08.10.1998) [1; 2] та емпіричному досвіді, комплексною експертизою є експертиза, що проводиться із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань (різних напрямів у межах однієї галузі знань) для вирішення одного спільного (інтеграційного) завдання (питання).

Тобто, комплексною є експертиза, в якій експерти, що спеціалізуються в різних галузях знань або родах судових експертиз, зайняті спільним вирішенням одних и тих самих питань та формулюванням загального висновку [3]. Врахування точок зору кожного з експертів забезпечується можливістю у разі недосягнення згоди давати окремі висновки. Висновки, зроблені кожним експертом самостійно, без участі спеціалістів в інших галузях знань, підписуються одноособово. Висновки по загальних питаннях підписують всі судові експерти, що приймали участь в провадженні експертизи. При цьому припускається, що кожен з учасників комплексної експертизи окрім вузької спеціалізації володіє знаннями в суміжних галузях наук, які використовувались при наданні висновку, орієнтується в схемі всього дослідження, засобах, що застосовувались, та методах на всіх етапах дослідження.

Слід зазначити, що прикладів комплексних експертиз на сьогодні досить багато, але найчастіше вони зумовлені необхідністю пізнань у галузі балістики, трасології, авто-технічних та пожежно-технічних дослідженнях.

Водночас, проведення такого роду експертиз викликає певні складнощі, оскільки проводиться кількома суб'єктами, які володіють спеціальними знаннями в певній галузі і власне висновки кожен експерт робить саме в рамках поставленого саме перед ним питання. Складнощі на практиці виникають з огляду на те, що кожен експерт не пов'язаний висновками експерта, який відповідає на інше питання в рамках комплексної експертизи. Це може породити певні суперечності у висновках експерта, що ускладнить кінцеве формування доказової бази у справі, а іноді може унеможливити розслідування злочину. Таким чином, під час проведення комплексної експертизи кожна «частина» такого комплексного дослідження має бути істинною і не викликати жодних сумнівів, інакше про об'єктивність зроблених експертами висновків говорити не представляється можливим.

Під час проведення комплексних експертиз ставляться загальні питання, що робить їх тривалими та складними. Нерідко дослідження одного експерта повністю залежить від результатів дослідження іншого. Тому покладаючись на досвід у сферах знань інших експертів їм потрібно взаємодіяти для прийняття правильного рішення.

На жаль, змушений погодитися з думкою окремих авторів про те, що на сьогодні ще залишається безліч проблем у рамках інституту комплексних експертиз, які зумовлені і низьким рівнем оснащення експертних установ, і завантаженістю експертів, і нестачею кваліфікованих спеціалістів, і низьким рівнем фінансування для удосконалення матеріально-технічних засобів експертних установ, а у деяких регіонах ще й можливі ситуації, коли експертна установа просто не може провести необхідну комплексну експертизу у зв'язку із відсутністю необхідних технічних засобів для проведення комплексної експертизи. Але ж саме ці фактори, в кінцевому рахунку, призводять до порушення розумних строків кримінального судочинства.

Звичайно ж, як і будь-яка сфера, інститут судової експертизи має свої недоліки, а безліч зовнішніх чинників якоюсь мірою гальмують належний розвиток і вдосконалення інституту експертизи. Потрібно розуміти, що зняти всі спірні питання шляхом постійного внесення змін до законодавства неможливо. Це завдання вирішується за допомогою відповідних правил, на основі яких і проводяться необхідні експертизи при розслідуванні злочинів.

Сьогодні в нашій країні досить докладно регламентовані питання проведення різного роду експертиз при розслідуванні злочинів, але законодавче розроблення та вдосконалення засобів і способів таких експертиз не повинні бути зупинені, з урахуванням вимог сучасності вони повинні видозмінюватися й удосконалюватися, тому було б корисно на новому науковому і практичному рівні переглянути основні положення комплексної експертизи і виділити ті проблеми, які доцільно уточнити або навіть доповнити новими сучасними підходами. Правове регулювання категорії «комплексна судова експертиза» обов'язково має набути нової якості, що буде приводити до своєчасного розкриття та ефективного розслідування кримінальних правопорушень та об'єктивного розгляду кримінальних справ у судах.

Список використаних джерел

1. Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : затв. наказом МВС України від 17.07.2017 № 591 // БД «Законодавство України» / ВР України.

2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом М-ва юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98 (дата звернення: 10.10.2018).

3. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. 2-е изд., доп. М. : Мегатрон-XXI, 2000. 334 с.

Дробишева Олена Сергіївна,
старший науковий співробітник сектору почеркознавчих досліджень лабораторії криміналістичних досліджень Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України

Смоліна Оксана Михайлівна,
завідувач сектору почеркознавчих досліджень лабораторії криміналістичних досліджень Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України

Іванська Ірина Андріївна,
судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень лабораторії криміналістичних досліджень Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ТА МЕТОДИЧНИХ ПОЛОЖЕНЬ СУДОВОЇ ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Найважливішим завданням планування науково-дослідних робот що проводяться експертними установами Міністерства юстиції України є: концентрація наукових сил, матеріально-технічних і фінансових ресурсів на вирішення першочергових завдань і проблем, які визначають розвиток судової експертизи і криміналістики;